

Een oude begraafplaats te Nieuwpoort

Tijdens de algemene heropbouw van Nieuwpoort in de jaren 1922-25 heeft men in de Kokstraat een vijftigtal mensengeraamten blootgelegd. Allen waren afzonderlijk en in orde begraven geweest. Zij lagen op vier rijen en in een dubbele laag.

Weinig aandacht werd aan deze vondst geschonken. Men had immers meer dringende zorgen en bekommernissen. Maar men had zich herinnerd dat de Kartuizers ergens langs daar gewoond hadden en men had het daarbij gelaten.

Toen het geval - enkele jaren later - ons ter ore kwam, begaven wij ons ter plaats om uit de mond van ooggetuigen inlichtingen in te winnen. Daaronder waren twee geneesheren die het gebeente geschouwd hadden. De grondeigenaar was in het bezit van aantekeningen opgenomen ten tijde van de ontdekkingen. Een grondwerker kon dit nog met enkele bijzonderheden aanvullen. Op het terrein zelf was geen nieuw gebouw opgericht; het werd gebruikt als groenselhof en bloemhof. De geraamten waren blootgekomen bij het wegnemen van grond. Men had zulks gedaan om het peil gelijk te maken met de straat.

Uit de verzamelde inlichtingen bleek alras dat er ernstige moeilijkheden in de weg stonden om de begraafplaats aan de Kartuizers toe te schrijven. De voornaamste bezwaren waren de volgende:

1. - De helft van de geraamten lag uitgespreid met de voeten gericht naar het westen. De andere lagen met de voeten naar het oosten.

De begraafing met de voeten naar het oosten was ten tijde der Nieuwpoortse Kartuizers (1626-1783) zo diep ingeworteld en zo algemeen, dat men de ontdekte geraamten moeilijk aan dit tijdstip kan toeschrijven.

De Kartuizers zullen allerminst van dit gebruik, dat op godsdienstige opvattingen gesteund is, hebben afgeweken. In Engeland, van waar zij afkomstig waren, was dit gebruik even diep ingeworteld als in Vlaanderen.

2. - De geneesheren hadden verklaard dat zeer waarschijnlijk niet alle geraamten tot het mannelijk geslacht behoorden. Zij hadden

zelfs twee kindergeraamten opgemerkt, waaronder dit van een meisje van ongeveer 15 jaar. Men stond dus voor een ‘gemengd’ kerkhof.

Gemengde kerkhoven bij de Kartuziers zijn niet ongekennd. Bijzondere weldoeners mochten er begraven worden. Maar hadden de Engelse Kartuziers te Nieuwpoort of in de streek bijzondere weldoeners gekend? Was het in Engeland niet dat hun weldoeners verbleven?

3. - De geneesheren hadden vastgesteld dat het gebeente minstens 300 tot 350 jaar oud was. Dat was een minimum. Over een maximum hadden zij zich niet kunnen uitspreken.

Dit minimum van 300-350 jaar moest de Kartuziers ipso facto uitsluiten. Zij waren immers eerst in 1626 naar Nieuwpoort gekomen.

Het bleek nochtans voorzichtig geen definitieve uitsluiting te aanvaarden zonder eerst de geschiedenis der Nieuwpoortse Kartuziers na te zien. De Prior van het heropgerichte klooster⁽¹⁾ toonde ons in deze opzoekingen bereidwillig de weg⁽²⁾.

De geraadpleegde bronnen verschaften echter niets dan bezwaren tegen de onderstelling dat de ontdekte begraafplaats aan de Kartuziers behoorde. Hier volgen de twee voornaamste:

1. - Betreffende het begraven van weldoeners worden inlichtingen verschaft door Pater Long in zijn ‘Notitia’ (2-c).

Al de weldoeners van het klooster behalve één (een Gentenaar die te Londen woonde) waren inderdaad Engelsen. Allen woonden in Engeland. Enkel één onder hen werd te Nieuwpoort begraven. Zulks gebeurde omdat hij, op reis zijnde, te Duinkerke kwam te sterven. Dat is de enige ‘vreemde’ begraafing door Pater Long aangestipt.

Onder de weldoeners verschijnen er maar twee vrouwen. Beide woonden in Engeland. Een van hen is, op reis in het Heilig Land, in Palestina overleden.

Dit alles steunt geenszins de onderstelling van een ‘gemengd’ kerkhof bij de Kartuziers.

2. - In dezelfde ‘Notitia’ meldt Pater Long dat men rond 1630 een Kalvariekruis oprichtte, dat geplaatst werd in het *midden* van het kerkhof.

Op de ontdekte begraafplaats in de Kokstraat heeft men het voetstuk gevonden van hetgeen mogelijk een kruis kan geweest zijn. Een stuk hout kleefde er nog aan, afgebroken op ongeveer een voet hoogte.

(1) St Hugh's Charterhouse. Horsham. Sussex, Engeland.

(2) De volgende werken werden aangewezen en onderzocht: Lawrence Hendriks, The London Charterhouse, Londen 1889. - Peter Guilday, The English Catholic Refugees on the Continent (1558-1795), Londen 1914. - James Long, Notitia Carthusianorum Anglorum (Handschrift), Nieuwpoort 1743.

Doch dit voetstuk (het weze dit van een kruis of niet) was gelegen niet in het midden van de graven, maar wel er nevens, op de noord-oosthoek.

Zoals men weet werd het klooster in 1783 op bevel van Keizer Jozef II gesloten. De paters zijn hetzelfde jaar vertrokken.

In verband met deze sluiting heeft de kroniekschrijver Rybens het volgende aangetekend⁽³⁾:

‘Begin jaer 1784 werd verkogt het goed der paters Chartreusen als dat van de kerke, autaeer en ornamenten en meubels en alles wat maer verkoopelijk was tot selfs de boomen uyt den hof..

De doode beenderen der overleden van die cloosters⁽⁴⁾ wierden uytgegraven en vertransporteert naer het kerkhof deser stad⁽⁵⁾.

Rybens was ter plaats toen deze gebeurtenissen voorvielen.

Op het Stadhuis van Nieuwpoort wordt een archiefstuk bewaard van het jaar 1734⁽⁶⁾ waaruit blijkt dat de breedte van het klooster in de Kokstraat - gemeten van de hoek van de Langestraat - 32 voet bedroeg. Dit geeft iets minder dan 10 meter. Vermits de afstand van dezelfde hoek tot de naast gelegen van de ontdekte graven ten minste 12 meter bedroeg, liggen deze graven dienvolgens buiten het domein der Kartuziers.

Het blijkt dus wel, uit al de aangehaalde omstandigheden, dat de Kartuziers in de zaak der ontdekte begraafplaats niet betrokken zijn.

Ergens in de buurt stond er vroeger nog een ander klooster, het klooster der Conceptionisten. De juiste ligging van dit klooster is niet gekend. Doch uit de bezwaren die hier volgen zal blijken dat ook de Conceptionisten met de ontdekte begraafplaats niets te maken hebben.

1. - Zekere bezwaren - reeds aangestipt voor de Kartuziers - gelden ook voor de Conceptionisten. Zulks is het geval voor wat betreft de manier van begraven en de ouderdom van het gebeente.

2. - Deze kloosterlingen zijn er maar 26 jaar gebleven d.i. van 1700 tot 1726⁽⁷⁾. Men kan niet aanvaarden dat zij in zulke korte tijdruimte 50 sterfgevallen hebben geteld. Zij waren ten andere maar met vijf, en meer mochten er niet komen⁽⁸⁾. In dezelfde tijdruimte (1700-1726) telden de Kartuziers, die iets talrijker waren, slechts twee sterfgevallen⁽⁹⁾.

Werden ook leken in dit klooster begraven?

(3) Kroniek van Rybens, deel I (Stadsarchief Nieuwpoort).

(4) Het ander klooster was dat van de Annunciaten in de Hoogstraat.

(5) Alsdan gelegen rond de O.-L.-Vrouwekerk.

(6) Stadsarchief Nieuwpoort. Inventaris 3201.

(7) K. Loppens, Geschiedenis van Nieuwpoort, Koksijde, 1953, p. 46.

(8) Stadsarchief Nieuwpoort. Charter 581. Inventaris 3213.

(9) James Long, Notitia (boven aangehaald).

Deze waren toegelaten, doch er dient op gewezen te worden dat er - nogmaals in hetzelfde tijdperk - slechts twee begravingen van leken gekend zijn bij de Recoletten en één bij de Carmelieten⁽¹⁰⁾. Deze twee kloosters stonden nochtans beter aangeschreven bij de bevolking dan de Conceptionisten. Met deze laatsten was er ruzie van de eerste dag tot de laatste⁽¹¹⁾.

3. - De Conceptionisten betrokken een eigendom gekend als de 'Breesteeger', gelegen langs het Ruiterskwartier, thans gekend als de Astridlaan. Het is mogelijk dat deze eigendom langs achter in de Kokstraat uitkwam.

'Breesteeger' paalde noordwaarts aan het goed van een zekere Pieter X⁽¹²⁾. Dit goed vormde dus een afsluiting tussen 'Breesteeger' (Conceptionisten) en de ontdekte graven, die zich verder noordwaarts bevonden tegen het goed van de Kartuziers.

Het is zelfs mogelijk dat er, behalve het goed van Pieter X, nog andere eigendommen in de weg stonden.

Duidelijk is het in elk geval, dat de graven niet aan de Conceptionisten kunnen toegeschreven worden.

Wij hebben deze toestanden betreffende Kartuziers en Conceptionisten breedvoerig willen uiteenzetten omdat er, buiten deze twee kloosters, niets in de geschiedenis van Nieuwpoort gekend is dat de ontdekte begraafplaats zou kunnen uitleggen. Deze begraafplaats wijst dus op iets waarvan alle kennis verloren is gegaan⁽¹³⁾.

In een volgende bijdrage hopen we langs andere wegen het raadsel van deze begraafplaats te kunnen benaderen.

Sunderland.

RENE DUMON

Eerste proefnemingen met montgolfières te Brugge in 1783

De proefnemingen van de gebroeders Montgolfier in juni en september 1783 en de daaropvolgende eerste luchtreis van Pilâtre de Rozier in november werden ook te Brugge en te Gent met spanning gevolgd. Vooruitstrevende geesten gingen er aan het werk en in de laatste weken van 1783 werd in beide steden met montgolfières en charlières geëxperimenteerd. Niet zonder de traditionele naijver tussen de twee Vlaamse zustersteden.

(10) R. Beaucourt de Noortvelde, Nieuport - Documents historiques, II, p. 242-246 (Oostende 1905).

(11) Stadsarchief Nieuwpoort. Bundel 3212. - K. Loppens t.a.p.

(12) Stadsarchief Nieuwpoort. Charter 581. Inventaris 3213. In genoemd Charter 581 wordt de juiste naam van de eigenaar opgegeven, maar deze is moeilijk te ontcijferen.

(13) Deze begraafplaats moet men niet verwarren met een andere die eveneens in de Kokstraat gelegen was en in de loop van de vorige eeuw werd blootgelegd.